

Bir küreselleşme araştırması (1)

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Son dönemlerde, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de üzerinde en çok konuşulan konu küreselleşme. Son Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı Belgesi bu konuya yeniden dönülmesine yol açtı. Ne var ki, kuramsal düzeyde yazılanlar bir yana,

küreselleşmenin Türkiye'de somut ve deneysel olarak ne ifade ettiğini bilmiyoruz. Çeşitli kurumların ve çevrelerin onu nasıl algıladığı, tanımladığı, neden kabul ya da reddettiği konusunda yakın zamana kadar elimizde bir belge bulunmamaktaydı. Fakat şimdi böyle bir kaynak var. Bu konuda Türkiye'de ve dışarıda çok önemli kuramsal kitapları ve makaleleri yazmış olan değerli dostum, Bilkent Üniversitesi'nden Fuat Keyman'ın, Boston Üniversitesi'yle birlikte yürüttüğü bir araştırma, onun bu konudaki bilgi ve deneyimiyle bütünleşince ortaya son derece çarpıcı sonuçlar çıkmış. Bu yazıda o araştırmanın sonuçlarını yorumlanmasından doğan kuramsal bölümüne, cuma günü yazıda da deneysel bölümüne değineceğim.

Keyman'ın yorumuna göre, en geniş ifadesiyle

küreselleşme bir değişim anlayışına tekabül ediyor. Dünyada meydana gelen değişim ve onun kabul ediliş biçimi yerel düzeydeki siyasetleri yetersiz hale getirmiştir. Çevre, yoksulluk, çokkültürlülük gibi olgular artık sadece yerel siyasetlerin çözebileceği şeyler değildir. İkincisi, küreselleşme ulusötesi güçlerin ve sivil toplum aktörlerinin varlığını sorun çözümü için zorunlu kabul etmektir. O nedenle, küreselleşme, değişimi ve toplumsal eylemi küresel/yerel/ulusal eksene yerleştirerek ve o düzlemdeki etkileşimleri izleyerek anlama sürecidir. Bu bağlamda, Keyman'a göre küreselleşme, ekonomik, sivil toplum ve demokrasi, kültürel yaşamdan oluşan üç eksenli bir olgudur.

Bu sürecin oluşumu gerek dünyada, gerekse Türkiye'de özellikle siyasal İslam'ın yükselmesiyle somutlaşmıştır. Bu gelişmenin ardında modernitenin getirdiği ve henüz çözülemeyen bir çelişki yer almaktadır. Fakat daha önemlisi, ekonomik temelli bir modernleşme anlayışının artık yerini kültürel temelli bir anlayışa bırakmasıdır. Batı modernleşmesinin ekonomik mantığını temellendirmekle oluşan bugüne kadarki süreç artık yerini kültürel temelli bir anlayışa bırakmaktadır. Tek boyutlu bir modernleşme anlayışına karşın artık 'alternatif modernleşme' modelleri önerilmektedir. Keyman'ın çok dikkat çekici saptaması burada yer almakta ve araştırmacı, kültürel

küreselleşmeyi ekonomik tabanın bir yansıması olarak görmekten çok, onun bir 'çözümleme nesnesi' olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu temele oturan İslami söylem, hem bir siyasal aktör, hem de kimlik oluşturmanın sembolik temeli olarak tanımlanmaktadır. O anlamda İslami yükseliş, dört öge bağlamında somutlaşmaktadır: Modernitenin değişen anlamı; güçlü devlet geleneğinde yaşanan bunalım; Soğuk Savaş'ın ve çatışmacı, kutupluluk mantığının sona eriş; küreselleşme olgusu.

Fuat Keyman'ın araştırması, bu niteliğiyle, küreselleşme olgusuna son derecede geniş kapsamlı bir bakış açısı getirmektedir. Küreselleşme, tekil bir süreç olarak tanımlanmaktan çıkarılmakta, bir araştırma ve çözümleme nesnesi olarak sunulmakta, farklı küreselleşme model ve algılamalarının olduğuna dikkat çekmekte, fakat belki hepsinden daha önemlisi, ilk kez küreselleşmeyi ekonomik kökenli bir mantıktan kurtarıp onu yeni bir kültür tanımının içine yerleştirmektedir. Burada kültür farklı açılımların gerek yerel, gerekse evrensel düzeyde birlikte var olabilme hali ve etkileşimidir ki, o da son çözümlemede yeni bir demokrasi ve toplum anlayışının temellendirilmesidir.

Cuma günü bu olgunun Türkiye'deki farklı toplumsal aktörler tarafından nasıl somutlaştırıldığını ele alacağım.